

CREATIVE PROCESSES AND SOCIO-PEDAGOGICAL PREVENTION

Bozhena L. Takvoryan-Solakyan

ABSTRACT: To generate creative processes, several directions of work can be considered as a tool for prevention in social pedagogy. The so-called. discussion methods (different types of discussions, debates, problem solving, brainstorming, etc.). New educational technologies and learning strategies significantly change the education priorities for the type of personality to be trained in the educational establishments. Various variants can be used to better develop creative processes.

KEY WORDS: educational technologies, discussion methods, creativity, prevention, socio-pedagogical process.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-129/07.02.2018 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

В основата на съвременната модернизация на обучението все по-ярко се откроява като глобална тенденция социално-ориентираното и строго регламентирано (даже в своите развиващи модификации) обучение постепенно да се заменя с **личностно-хуманистичната образователна ориентация**. Все повече учени издигат идеята, че съвременното училище трябва да бъде **антропоцентрично**: в центъра на всички учебно-възпитателни въздействия да е творческата изява на конкретния ученик; начините и формите за организация на цялостния училищен живот в максимална степен да стимулират неговото личностно развитие.

За социално педагогическата превенция акцентираният върху тази главна цел изисква коренно преустройство на основните образователни компоненти на традиционното училище: роля, функция, учебно съдържание, форми и методи на обучение, функции на учителя и на ученика.

Тези постановки са отправна точка към създаване на нов тип училище, отличаващо се от досегашното по структура, съдържание и технологии.

През последните едно-две десетилетия все повече автори подлагат на задълбочена критика съществените недостатъци на утвърдили се в практиката образователно-възпитателен процес и се опитват да очертаят едни или други основни черти на новопарадигмалното образование. Преди всичко изразява се неудовлетворение от педагогическата реалация на традиционната образователна парадигма “знания-умения-навици”, превърната в цел и самоцел, от характера на утвърдения тип взаимоотношения между учители и ученици, от принципите, от класическата технология на учебно-възпитателния процес и пр.

Творческият подход изключва както пренебрегването на обективните закономерности, така и абсолютизирането им. Наличието на обективни закономерности е не преграда, а предпоставка за творчество. Те осигуряват почти неограничени възможности за осъществяването на нови връзки и взаимозависимости, за постигане на нови, по-съвършени комбинации. Превръщането на тези възможности в действителност зависи вече от самия човек, от неговия ум, находчивост, наблюдателност, въображение и преди всичко от уменията му да се съобразява с обективните закономерности на материята, да ги използва в свой интерес. В нашето съвремие действителността е толкова многообразна и социализацията както при децата, така и през целия живот на човека е обект на познати научни изследвания и теории.

Основната цел трябва да бъде **облагородяването на човека**, развитието на личността на всеки един човек и развитието на цялото общество. Истинският творец гледа на себе си не като

на независим от нищо създател на нови ценности, а преди всичко като на изразител на обществените възможности и потребности. Той знае, че може да прояви относителна независимост в творчеството, когато изхожда от наличните природни и обществени условия, когато се съобразява с тях.

Творчеството е създаването на нови духовни ценности. Бурното развитие на науката от последните десетилетия, възникването на такива изключително важни области на човешката теоретическа и практическа дейност като кибернетиката, моделирането, семиотиката, биониката, електрониката и т.н. обуславят все по-настойчиво необходимостта от изясняване на същността и възможностите на човешката активност в творчеството, на неунищожимия стремеж към новото. Това, което най-много представлява интерес за социалната педагогика, е от какво зависят повече резултатите от творчеството, кога се получават по-богати, по-пълноценни и по-многостранни .

Новите образователни технологии и учебни стратегии в значителна степен променят **приоритетите в образованието** за типа личност, който трябва да се подготвя в учебните заведения. На преден план излиза необходимостта от подготовката на нов тип личност, с такива качества като адаптивност, мобилност, самостоятелност, креативност, с нестандартно поведение и висока степен на критичност, самоанализ, самооценка самоконтрол и пр. Обръща се все по-голямо внимание на компетентностния подход като приоритетен за формиране на тези личностни качества.

Като **методи и техники** за генериране на творческите процеси като инструмент за превенция в социалната педагогика могат да бъдат разгледани няколко посоки.

Към тях отнасяме т.нар. **дискусионни методи** (различните видове дискусии, дебати, решаване на проблеми, мозъчната атака и пр.).

- **Учебна дискусия.** Дискусията е диалогичен начин на общуване между участващите в нея за колективно обсъждане на един или друг проблем. Тя благоприятства за стимулиране на самостоятелното и творческо мислене на учениците, за изграждане у тях на умения и навици да отстояват свои гледища, да се отнасят критично към чуждите мнения и самокритично към собствените, да си служат с едни или други аргументи за доказване или опровергаване на различните становища. Този метод има силно мотивираща роля за активното включване на всеки един учащ се, а процеса на обучението. Добри резултати се получават при определено равнище на информираност на участниците в дискусията и наличие на определени умения за водене на спор, на полемика, които в процеса на дискусията непрекъснато се усъвършенстват и обогатяват.

Както изтъква М.В. **Кларин** (2, с.56–57) моделът на учебната дискусия се изгражда като целенасочен и последователен обмен на идеи, съждения, мнения за търсене на истината. Целенасочеността на дискусията не е в нейното подчинение на дидактическите задачи, които трябва да бъдат постигнати съгласно съставения от преподавателя план, а в ясната за всеки учащ се устременост към търсене на новото знание. Взаимодействието и самоорганизацията на участниците са основани на общуването помежду им, на обсъждането на идеите, гледищата, проблемите. Това е начин за задълбочена работа, за излизане извън границите на усвояването на фактическия материал, за творческо приложение на знанията. Той е особено ефективен за затвърдяване на сведенията, за творческо осмисляне на изучавания материал за формиране на ценностни ориентации.

Към **характерните черти** на този метод на обучение се отнасят: запознаване на всеки участник в хода на обсъждането с тези сведения, с които разполагат и другите (обмен на информация); поощряване на различни подходи към един и същ предмет (или явление); наличие на различни, несъвпадащи гледища по обсъжданите въпроси; възможност да се критикува и отхвърля всяко от изказаните мнения; стимулиране на участниците към търсене на групово споразумение във вид на обща позиция или общо решение. При това дидактическите функции на дискусията са свързани както с конкретно-съдържателни задачи, така и със задачи за организиране на взаимодействието в групата. Към първите задачи се отнасят: осъзнаването на противоречията, на трудностите на обсъждания проблем; актуализацията на по-рано усвоените знания; творческото преосмисляне на възможностите за тяхното приложение и т.н.

Задачите от втория вид включват: разпределението на ролите в групите – команди; изпълнението на колективна работа; съгласуваността в обсъждането на проблема и

изработването на общ групов подход; съблюдаването на специално приетите правила и процедури на съвместна изследователска дейност и т.н. От педагогическа гледна точка са важни резултатите, получавани “при пресичане” на конкретно-съдържателната дейност и взаимодействието в групата. Особен интерес представляват препоръките, отнасящи се към демократичния стил на обсъждане (например специалното внимание от страна на учителя като ръководител на дискусиата към мнението на малцинството). Устойчива черта на тези дидактически търсения е ориентацията към специално обучение за овладяване на процедури за обсъждане, за формиране на дискуссионна култура.

Препоръчват се различни упражнения за овладяване на умения и навици за водене на дискусия, както и примерна технология за подготовка и провеждането на дискусията.

За по-пълноценно развитие на творческите процеси могат да се използват различни **варианти на дискусии**: общи или панелни, изследователски или проучвателни, т.нар. свободни или ръководени (целенасочени) дискусии и др. Най-често широко приложение има дискусията тип ‘мозайка’ (отворена дискусия, при която учащите се самостоятелно или разделени в подгрупи представят своето мнение и позиция по обсъждания проблем. Препоръчително е да се съблюдават следните основни правила:

- ако темата те интересува и вълнува, участвай активно в обсъждането ѝ, без да чакаш да те подканват;
- старай се да говориш по същество, избягвай излишните уводи, наблягай на главното, на същественото;
- показвай тезата си с факти и аргументи, свързвай теорията с практиката. но не забравяй, че фактите не правят теорията;
- говори кратко и ясно, говори само затова, в което си убеден;
- отговаряй на поставените ти въпроси точно и пълно;
- не се опитвай да доказваш нещо, в което не вярваш сам;
- уважавай мнението на другите: внимателно изслушвай изказванията на партньорите си, обстойно ги анализирай и се старай да не прекъсваш събеседника си;
- спори честно, без обиди, владей гласа и интонацията си, никога не повишавай тон;
- проявявай възискателност към себе си и към партньорите си, проявявай критика и самокритичност;
- не се притеснявай да изложиш становището си, дори когато то не се възприема от другите, тъй като дискусията е именно за това: чрез съпоставяне на гледищата да се търси истината;
- когато те победят в спора, оттегли се навреме и с достойнство и не се включвай отново, докато не си обмислил своите нови доказателства;
- когато ти победиш в спора, не се възгордявай, а се постарай да окажеш помощ на онези, които се затрудняват;
- старай се винаги да търсиш истината, не спори заради самия спор, не търси аудитория, за да покажеш своето красноречие.

Едно от най-важните изисквания в процеса на ръководене на творческия процес е постепенното отстъпване от позицията си на водещ авторитет и предоставянето на все по-големи възможности за самостоятелни изяви на учащите се, за по-успешна превенция.

Към т.нар. *промеждутъчни подходи* се отнасят:

1) **Разпитване**. Събеседникът задава на партньора си въпрос след въпрос, стараяйки се нещо да разузнае, но без да обяснява своите цели.

2) **Забележки за хода на дискусията**. По време на дискусията събеседникът прави изказвания от типа на “дайте да се върнем към целите на нашия разговор” и т.н.

Напоследък се наблюдава все по-засилен интерес за използване на различни варианти от съчетания на методи за стимулиране на сътрудничеството между учащите се, на работата им в екип. В това отношение заслужава внимание обосноваването от **В.В. Гузеев** (1) **проблемен семинар** като синтез на “мозъчна атака” и “творческа дискусия”. Той се провежда, без да се обособява специална група от “експерти” и обединява достойнствата на мозъчната атака, стимулираща учащите се да изказват колкото е възможно повече нестандартни, оригинални идеи, и творческата дискусия, при която “въздръжанието от критика” се сменя със задълбочен

анализ и подбор на най-аргументирани варианти на решения на най-устойчиви на критика варианти.

Организационната схема на проблемния семинар включва следните компоненти:

- Поставка и осмисляне на проблема;
- Генериране на варианти за решаване на проблема (задачата);
- Търсене на аргументи в подкрепа на направените предложения;
- Подбор на най-аргументираните варианти на решения;
- Критика на отбраните решения;
- Подбор на най-много устойчиви на критика решения;
- Обмисляне на начините на реализация на избраните решения;
- Обсъждане на начините за реализация на избраните варианти на решения;
- Равносметка (Изводи и оценка).

Технологията на проблемния семинар наподобява тази на своя първообраз – **мозъчната атака**, но е много по-гъвкава от нея и предоставя много по-благоприятни предпоставки за разгръщане на творческа дискусия. При мозъчната атака обикновено идеите отначало се записват на дъската или на флипчарт, като никой няма право да критикува направените предложения. Едва на втория етап се извършва анализ на индивидуалните мнения и може да се потърси приемливото за всички решение, чрез сравняване и обобщаване на предложенията.

Тази нова ориентация изисква социално-педагогическата посока на работа да стимулира нестандартното, творческото мислене, да се развиват комуникативните умения, уменията хората да отстояват собствените си позиции, успешно да се справят с различни ситуации, които животът им поднася. Педагогически значимите проблеми и задачи в сферата на свободното време трябва да се решават в контекста на съвременните изисквания на обществото. В бъдеще време да се изучава и планира по същия начин, както професионалното, така и кариерното израстване. С основание понастоящем педагогиката на свободното време се превръща в относително самостоятелен дял на съвременната педагогика, а и в специалната педагогика откриваме мнението, че „...Един от начините за интензификация на релациите между умствено изостаналото дете и социума е неговото въвличане в интеракциите, присъщи на играта. В този смисъл игрите са своеобразно свързващо звено между манипулативно-предметните и сюжетно-ролевите дейности, което има свойството да стимулира развитието на вътрешната (интелектуалната) и външната (социалната) интеграция на тези деца“ [2, с.252].

От много важно значение е какви учебно-възпитателни и организационни цели и задачи си поставя тя по отношение на свободното време и какви методи, средства и технологии използва за реализирането на творческата активност. Предлагат се практики и при образованието на деца със специални образователни потребности (СОП), които подчертават специалното участие на приобщаващото образование: „процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активизиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността“ [4]. Съвсем естествено е, че частните дисциплини в педагогиката могат да си поставят задачи, свързани със свободното време само в собствените им граници, определени от тяхната предметна област (например училищна среда, социална среда, културна сфера и пр.). В училище това е времето за междучасия, свободните часове, извънкласната и извънучилищната дейност, заниманията по интереси, учебните излети, състезания и други. Тук вниманието трябва да е насочено предимно към удовлетворяване на самите желания, интереси и нагласи на учащите се, съобразяване с индивидуалните им особености, многообразност на дейностите, доброволност при изпълнението им.

References:

1. **Guzeev, V.V.** Tehnologija problemnogo seminar. V: Shkolnyye tehnologii, 1998, № 1. (The technology of the problem seminar. in: School Technology, 1998, No. 1)
2. **Ignatovska, S.** Igrite – faktor za sotsializatsia i sotsialna integratsia na detsa sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti. 2017. ISSN 2367-5721 JOURNAL HOMEPAGE:

WWW.SOCIOBRAINS.COM ISSUE 34, JUNE 2017 (The games - a factor for socialization and social integration of children with special educational needs)

3. **Klarin, M. V.** Pedagogicheskaya tehnologia v uchebnom protsesse. M., "Znanie", Seria "Pedagogika i psihologia", 1989, № 6. (Pedagogical technology in the educational process)
4. **Nikolova, S., Kirilova, G.** Preduchilishtnoto obrazovanie na detsa sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti. 2016.Sh. (Pre-primary education of children with special educational needs)

*Assoc. Prof. PhD Bozhena Levon Takvoryan
Department of Social pedagogy
Pedagogical faculty
Konstantin Preslavsky – University of Shumen
b.takvorian@shu.bg*